

Erdélyi Margit monográfiájának utolsó fejezetében több esetben hivatkozik Klaudy Kinga *Bevezetés a fordítás elméletébe* című művére. Továbbá foglalkozik Cs. Jónás Erzsébet *Kontrasztív szövegsemantikai vizsgálatok azaz Csehov drámák magyar fordításai* című tanulmánykötetével, amely több magyar fordítást hasonlít össze az eredeti orosz nyelvű szöveg-korpuszokkal. Ezenkívül említést tesz a további könyvekről: Gósy Mária *Pszicholingvisztika*, Zimányi Árpád *Nyelvhelyesség*, Robert Henry Robins *A nyelvészet rövid története* és H. Varga Gyula *Kommunikációs ismeretek*. A szerző nyomatékosítja, hogy a kommunikáció szabályainak helyes használata és a tolmácsolás alapjainak ismerete nemcsak a szakmában jártas személyeknek fontos, hanem a mindennapi ember életének is gyakori alkotórésze. Mára már csökkent az egy nyelvet beszélők száma, fontos az idegen nyelv művelése, így bárkivel előfordulhat, hogy a tolmács szerepébe kerül. Sőt ránk, a Felvidéken élő magyarokra meglehetősen gyakran hárul ez a feladat, amikor is az anyanyelvünk szavait államnyelvre, vagy éppen fordítva, a hivatalos nyelv fogalmait anyanyelvre kell fordítanunk.

Összefoglaló értékelésként megállapítható, hogy a kiadvány rendkívül alapos munka gyümölcse, mely átfogó ismeretanyagot nyújt három, meglehetősen gazdag témakörben. A szakemberek és a tágabb olvasói réteg számára érdekes problémákat vet fel a szerző, amelyek megvitatása fölöttébb időszzerű.

Erdélyi Margit: *Esztétika – Irodalom – Kommunikáció*.
Dunaszerdahely: Nap Kiadó 2011, 230 p. ISBN 978-80-8104-037-5

A Szabad Európa Rádió tevékenységéről a hidegháború alatt

Jóba Tamás

„Képzeljünk el egy csizmát, mely egy ember arcán tapos örökre!” – hangzik a mondat George Orwell híres 1984 c. regényében. Úgy hiszem, a legtöbbször számára világos, hogy a csizma a Szovjetunió volt, mely a második világháború után ráerőszakolta a maga bolsevik kommunista rendszerét Kelet-Európára. Mindez a nukleáris fegyverek korában történt, abban a korban, amelyben a világ két szuperhatalma, az Amerikai Egyesült Államok és a Szovjetunió kölcsönösen félték egymástól, valamint magától az atombombától, illetve annak használatától. Mégis, az USA célja ennek a kommunista „szörnyetegnek” a feltartóztatása volt. Mivel valódi háború szóba sem jöhetett – épp az atombombától való félelem miatt –, a szabad demokráciák vezető hatalma ezért más eszközökhöz nyúlt. A feltartóztatás egyik lehetséges módja az ún. pszichológiai hadviselés, az eszmék háborúja, melynek egyik eszköze a Szabad Európa Rádió (SZER) volt.

Vajda Barnabás könyvében az olvasó átfogó képet kap a SZER kialakulásáról, szervezeti felépítéséről illetve tevékenységéről. A szerző abból a gondolatból indul ki, miszerint a SZER ötletgazdája az a George Frost Kennan volt, aki Moszkvában dolgozó amerikai diplomataként megfogalmazta a feltartóztatási politikát az ún. hosszú táviratában, melyet Truman amerikai elnöknek küldött 1946-ban. Rendkívüli részletességgel olvashatunk arról, hogy az USA a Külügyminisztérium és a CIA közreműködésével olyan propagandaháborúba kezdett, amelynek célja az volt, hogy egy nagy hatású rádióadóval kell megtörni a szovjet dominanciájú hírközlési monopóliumot. A megszervezés első lépéseként azokat az embereket próbálták összefogni, akik annak idején Kelet-Európából nyugatra menekültek, s most kapóra jött őket alkalmazni a hírszerzésben és rádiózásban. A könyvben fény derül arra, hogy a SZER eleve titkos körülmények között tervezte a működését, míg végül a Sajtó és Rádió Bizottság nevű alapítvány és G.F. Kennan közreműködésével 1949-ben ténylegesen meg nem alakult.

Miután átfogó képet kapunk a SZER kialakulásának okairól, illetve a rádió működésének céljairól, megismerhetjük Csehszlovákia kiemelkedő szerepéről a SZER propagandatevékenységében. A szerző kiemeli, hogy a SZER első adása épp Csehszlovákiát célozta meg, mivel a nyugati hatalmak sokáig úgy tekintettek erre az országra, mint az utolsó igazi demokráciára a vasfüggöny mögött. A SZER csehszlovák adásának megszervezése rendkívüli részletességgel került terítékre. Megtudhatjuk, kik szervezték meg, honnan sugározták a műsorokat, meddig tartottak, illetve azt, hogy mi volt a tartalmuk. Ami számomra a legérdekesebb részét képezte e munkának, azok maguk a tartalmak, amelyeket a SZER sugárzott nemcsak Csehszlovákiába. Ezek alapján az olvasó átfogó képet kaphat arról, hogyan vélekedtek a nyugaton élők a kommunista rendszerről, illetve hogy mire buzdították a kommunista elnyomás alatt élő társaikat. Érdeemes megemlíteni példaként, ahogy a rádiósok a jövő generációjáról vélekednek: „Tudjuk, hogyan próbálják a kommunisták megváltoztatni a lelketeket. De mentsétek meg a gyerekeket, ti jobban tudjátok hogyan, de mentsétek meg őket.”

A továbbiakban a szerző szól a SZER által szervezett Kelet-Európába irányuló ballonos kampányokról, melyeknek célja az volt, hogy propagandaanyagokat szállítsanak a Szovjetunió szatelitállamainak területére minél inkább megtörve az egyoldalú kommunista tömegtájékoztatást. Ezenkívül szó van még a SZER-ről mint munkahelyről, a hírek minőségéről, a rádióadó ellen elkövetett titkoszolgálati támadásokról, illetve a csehszlovákiai magyarok SZER-rel való kapcsolatáról. A szerző kiemelten foglalkozik azzal, hogy a SZER miként adott hírt a csehszlovákiai magyarok helyzetéről 1968-ban. Ezzel tulajdonképpen átfogó képet kaphatunk arról, hogyan került felszínre a magyar nacionalizmus ebben a meglehetősen kritikus évben.

A szerző a szlovákiai magyarok SZER által történő hirtelen felértékelését a kommunizmuson keletkezett résként indokolja. Eszerint a SZER minden adandó konfliktusra felfigyelt, mely a kommunista szatellit államokban előfordult, majd próbálta azt a szocialista rezsím hibájaként megmagyarázni. „A hírelemzésekben kitűnik – írja a szerző –, hogy az elemzők számára kiemelt szempont volt a nacionalizmus, azaz az 1968-as csehszlovákiai híreket nagyon tudatosan ebből a szempontból is figyelték. [...] A bipoláris világ nagyhatalmi játszmáiban a csehszlovákiai magyarokat a kommunizmus falán keletkező apró repedésként értelmezték [...], azonban az ügyük még 1968-ban sem érte el azt a kritikus fokokot, ami miatt az adó kiemelt jelentőséget tulajdonított volna nekik.” (218. old.)

Mindenképp érdemes megemlíteni a munka azon részét, mely a SZER csehszlovák szerkesztőségébe érkező hallgatói telefonokkal foglalkozik. A szerző azoknak az üzeneteknek, kéréseknek a gyűjteményét mutatja be, melyek a csehszlovák szerkesztőség üzenetrögzítőjére érkeztek. Ebben a fejezetben átfogó képet kaphatunk arról, mi zajlott le az egyes emberek életében, mi hiányzott nekik a leginkább, miért tartották rossznak vagy éppen jónak a kommunista rezsímet. E fejezetben az élet által generált nézőpontok jelennek meg a SZER, illetve a kommunista rendszer jellegét illetően, amelyek nem nélkülözik a humort sem.

Összességében elmondható, hogy e könyv egyrészt magával a Szabad Európa Rádióval, másrészt pedig annak csehszlovákiai kapcsolataival foglalkozik. A szerző rendkívüli részletességgel mutatja be a SZER kialakulását, felépítését, tevékenységét, ráadásul a rádión keresztül átfogó képet ad az amerikai feltartóztatási politikáról is. Mivel részletesen foglalkozik a SZER-rel csehszlovákiai viszonylatban, elmondható, hogy Csehszlovákia és a szlovákiai magyarság történelmének nem mindennapi szeletét csodálhatjuk benne. Ezenkívül mindenképp meg kell jegyezni, hogy a szerző rendkívül gazdag bibliográfiával dolgozott, melyek nagy része amerikai szerzők tollából megjelent munka. Ilyenek pl. Richard H. Cummings, Herbert A. Friedman, Christopher Simpson és mások. Ezekon kívül a felhasznált irodalom szerves részét képezik azok az emlékiratok, melyek volt SZER-munkatársak tollából származnak, mint pl. Karel Sedláček, Borbándi Gyula, Cseke László és mások.

A könyv joggal nevezhető SZER történetéből kiragadott levéltári anyagok gyűjteményének és elemzésének, ezért mindenképp jelentős forrásként szolgálhat azon kutatók számára, akik a hidegháborús csehszlovák történelemmel, illetve az amerikai feltartóztatási politika elemzésével kívánnak foglalkozni.

Vajda Barnabás: *Egy szabad hang Kelet-Európában. A Szabad Európa Rádiótevékenységéről a hidegháború alatt.* Nap Kiadó, Dunaszerdahely, 2011, 331 p. ISBN 978-80-8104-041-2.